

วิชาชีพในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์

Standard of Forage Seed Production

โดย

นางสาวอภินันท์ จินดานิรคุณ

นักวิชาการสัตวบาลชำนาญการพิเศษ

กลุ่มวิจัยและพัฒนาพืชอาหารสัตว์

สำนักพัฒนาอาหารสัตว์ กรมปศุสัตว์

5. วัชพืชร้ายแรง

ชนิด ของวัชพืชร้ายแรงไม่ควรพบ

ในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์พืชอาหารสัตว์

1. หญ้าจวบ
2. ไมยราบเลื้อย หรือไมยราบหนาม
3. กระดัง หรือหึ่งเม่น
4. กระเพราป่า หรือกระเพราผี หรือแมงลักคา
5. ไชย่ง หรือหญ้ากอ หรือหญ้าโปร่งคาย
6. กระดุมใบ
7. ครามขน
8. ลิสงนา

ทุกชนิดพันธุ์

ใช้

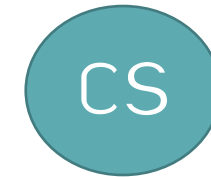
ปริมาณ ของวัชพืชร้ายแรงในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์

ต้องไม่มีวัชพืชร้ายแรง ทั้ง 8 ชนิด

ในพื้นที่ สุ่มตรวจ 30 ตรม. พบไม่เกิน 3 ต้น

ในพื้นที่สุ่มตรวจ 30 ตรม. พบไม่เกิน 6 ต้น

มีขนาดเมล็ดใกล้เคียงกับเมล็ดพันธุ์ที่ผลิต แยกออกได้ยาก
แพร่ขยายพันธุ์เร็ว ทำความเสียหายให้กับแปลงผลิต
ทำให้เก็บเกี่ยวเมล็ดได้ยาก

วิชาชีพทั่วไป

ปริมาณ ของวิชาชีพทั่วไปในแปลงผลิตเมล็ดพันธุ์

FS

มีได้ไม่เกินร้อยละ 10 ของพื้นที่ผลิต

RS

CS

มีได้ไม่เกินร้อยละ 30 ของพื้นที่ผลิต

1. หญ้าขจรจบ หรือหญ้าคอมมิวนิสต์ (*Pennisetum* spp.)

หญ้าขจรจบดอกใหญ่

หญ้าขจรจบ

หญ้าขจรจบดอกเหลือง

หญ้าขจรจบดอกเล็ก

1. หญ้าขจรจบ หรือหญ้าคอมมิวนิสต์ (*Pennisetum* spp.)

หญ้าขจรจบดอกใหญ่ : *Pennisetum pedicellatum* Trin.

วงศ์ : Gramineae (Poaceae)

ลักษณะ :

- เป็นหญ้าที่ขึ้นเป็นกอใหญ่ อายุข้ามปี (perennial) ลำต้นตั้งตรงสูง 1 -2 เมตร หรือบางครั้งอาจสูงกว่านี้ เมื่อแก่ลำต้นจะแข็งเป็นเนื้อไม้ มีข้อเด่นชัด แตกแขนงมาก บางครั้งกิ่งอาจนอนราบไปกับพื้น แล้วแตกรากหยั่งดินและแตกยอดขึ้นมาใหม่ รากหยั่งดินไม่ลึก
- ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกสลับกัน แผ่นใบยาว 10-25 ซม. กว้าง 5-10 มม. ใบเรียวยาว ปลายแหลมมีขนทั้งด้านท้องใบและหลังใบ โคนใบจะแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น ที่รอยต่อระหว่างแผ่นใบกับกาบใบจะมีขนซึ่งฐานติดกันและใกล้ๆ โคนใบจะมีขนยาวสีขาวประปรายมองเห็นได้ชัดด้วยตาเปล่า
- ดอก ออกเป็นช่อ (panicle) ออกตามซอกใบ และปลาย กิ่ง ช่อดอกตั้งบนก้านช่อยาว ช่อดอกยาว 10-12 ซม. เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.7 ซม. ประกอบด้วย ช่อดอกย่อย (spikelet) จำนวนมากเกาะแน่นอยู่ พุคคล้ายขนสัตว์ ช่อดอกย่อยมีขนสีขาวปลายสีม่วง ช่อดอกที่เริ่มบานจะมีสีม่วง และเปลี่ยนเป็นสีฟางหรือสีน้ำตาลอ่อนเมื่อแก่ เป็นพืชทนแล้งที่ขยายพันธุ์โดยอาศัยเมล็ด พบตามริมทางสองข้างถนน

หญ้าขจรจบดอกใหญ่

1. หญ้าजरบ หรือหญ้าคอมมิวนิสต์ (*Pennisetum* spp.)

หญ้าजरบดอกเล็ก

หญ้าजरบดอกเล็ก *Pennisetum polystachyon* (L.) Schult.

วงศ์ : Gramineae (Poaceae)

ลักษณะ :

- เป็นหญ้าที่ขึ้นเป็นกอใหญ่ ลำต้นตั้งตรง สูง 1-2 เมตร แตกแขนงมาก ออกตามข้อด้านล่างใกล้โคนต้น บางครั้งกิ่งอาจนอนราบไปกับพื้น แล้ว แตกรากหยั่งดินและแตกยอดขึ้นมาใหม่ รากหยั่งดินไม่ลึก มีข้อเด่นชัด
- ใบ เป็นใบเดี่ยว แผ่นใบเรียวยาว มีขนหรือเรียบ ยาว 10-35 ซม. กว้าง 10 มม. โคนใบแผ่เป็นกาบหุ้มลำต้น
- ดอก ออกเป็นช่อ (spike) อัดแน่น ช่อดอกยาว 12-18 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 ซม. ออกตามซอกใบและปลายกิ่ง ช่อดอกตั้งบน ก้านยาว ประกอบด้วย ดอกย่อยสีม่วงเป็นจำนวนมาก ลักษณะเป็นขนไม่ฟู มาก เป็นพืชที่ขยายพันธุ์โดยอาศัยเมล็ด พบตามริมทาง และสวนป่าทั่วไป หญ้าजरบชนิดนี้ พบในที่ราบลุ่มเชียงใหม่
- ลำต้นและใบคล้ายजरบดอกใหญ่ แต่ใบค่อนข้างเรียวยาวกว่า ปุยดอก เรียวเล็กกว่าหญ้าजरบดอกใหญ่ และช่อดอกย่อยไม่ฟูพองกลมออกมามาก มีขนาดดอกเล็กกว่า มีปุยขนสั้นกว่า

1. หญ้าขจรจบ หรือหญ้าคอมมิวนิสต์ (*Pennisetum* spp.)

หญ้าขจรจบดอกเหลือง

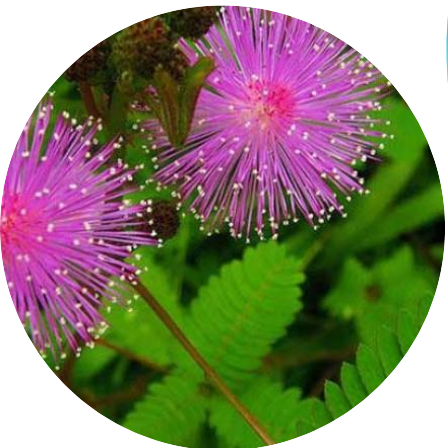
หญ้าขจรจบดอกเหลือง *Pennisetum setosum* (Sw.) L.C. Rich.

วงศ์ : Gramineae (Poaceae)

ลักษณะ :

- ลำต้น มีลักษณะเป็นกอ ตั้งตรง แตกกิ่งก้าน สูง 1.5-2 ม.
- ใบ เป็นใบเดี่ยว รูปหอก ยาวถึง 40 ซม. มีลิ้นใบเป็นขนอ่อนนุ่ม ช่อดอกคล้ายช่อเชิงลด (spike) ทรงกระบอกยาว 10-20 ซม. สีคล้ายฟางข้าว แขนกลางช่อดอกหยาบเมื่อสัมผัส
- ช่อดอกย่อย ไม่มีก้านดอก
- ชอบที่แห้งแล้ง พบตามข้างทาง ที่รกร้างและที่ดอ
- ขยายพันธุ์โดยเมล็ดและไหล อายุหลายฤดู

2. ไมยราบเลื้อย หรือไมยราบไร้หนาม *Mimosa invisa* Mart . Ex colla

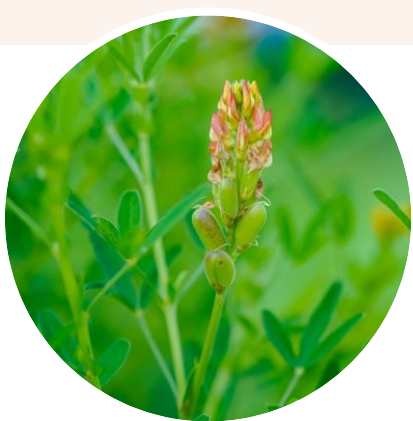
ไมยราบเลื้อย หรือไมยราบไร้หนาม *Mimosa invisa* Mart . Ex colla

วงศ์ : Mimosaceae (Leguminosae)

ลักษณะ :

- เป็นพืชตระกูลเดียวกับกระถิน เป็นไม้พุ่มกึ่งเลื้อย ลำต้นมักแผ่ราบไปตามพื้นดิน หากมีพืชอื่นอยู่ใกล้ก็จะเลื้อยขึ้นตามทรงพุ่มของพืชชนิดนั้นมีหนามแหลมงอแงลงด้านล่าง
- ใบ เป็นใบประกอบ แบบขนนก
- ดอก เป็นดอกช่อกลมแบบกระจุกแน่น (head) มีสีชมพูหรือสีม่วงอ่อน
- ผล เป็นฝักติดกันเป็นกระจุก รูปร่างมีหนามปกคลุม ฝักแบ่งเป็น 3-4 ข้อ แต่ละข้อมี 1 เมล็ด

3. กระดัง หรือ หิงเม่น *Crotalaria mucronata* Desv.

หิงเม่น กระดัง *Crotalaria mucronata* Desv.

วงศ์ : Papilionaceae (Leguminosae)

ลักษณะ :

- เป็นไม้ล้มลุกทรงพุ่ม สูงประมาณ 60-100 ซม. ลำต้นมีสีม่วง มีขนคลุมทั่วไป
- ใบ เป็นใบประกอบ 3 ใบย่อย ออกจากก้านใบที่จุดเดียวกัน ใบตรงกลางมีขนาดใหญ่กว่าสองใบที่อยู่ด้านข้าง รูปร่างค่อนข้างยาว
- ดอก ออกเป็นแบบช่อแบบกระจะ (raceme) ออกจากปลายยอด กลีบดอกสีเหลือง
- ผล เป็นฝักเรียวยาว ปลายแหลม พองงอ เมื่อแห้งจะแตก

4. กระเพราป่า หรือ กระเพราผี หรือแมงลักคา *Hyptis suaveolens* (L.) Poit.

กระเพราป่า หรือ กระเพราผี หรือ แมงลักคา *Hyptis suaveolens* (L.) Poit.

วงศ์ : Lamiaceae

ลักษณะ :

- ลำต้น ตรง มีขน และแตกกิ่งก้านสาขามาก ต้นสูงประมาณ 30-80 ซม.
- ใบ เป็นใบเดี่ยวออกจากลำต้นเป็นคู่ ใบรูปไข่ขอบใบหยักเล็กน้อย มีกลิ่นเฉพาะ ดอกสีม่วงออกตามซอกใบ

5. ไชย่ง หญ้ากอ ไปร่งคาย *Rottboellia cochinchinensis* (Lour.) W. Clayton

หญ้าไชย่ง หรือ หญ้ากอ หรือ ไปร่งคาย: *Rottboellia cochinchinensis* (Lour.) W. Clayton

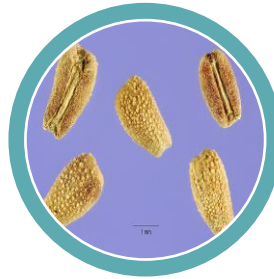
วงศ์ : Poaceae (Gramineae)

ลักษณะ :

- เป็นหญ้ากอตั้งตรง และแตกกอ สูง 1-3 เมตร
- ใบ รูปหอกแคบ มีขนแข็งปกคลุม ยกเว้นบริเวณลิ้นใบ ระบายเคื่องเมื่อสัมผัส
- ช่อดอก แบบกระจุก (raceme) คล้ายช่อเชิงลด (spike) ทรงกระบอกยาวประมาณ 10 ซม.
- ช่อดอกย่อย ออกเป็นคู่ๆออกดอกตั้งแต่เดือน กรกฎาคม ถึง ธันวาคม

6. กระดุมใบ

เม็กิด

กระดุมใบใหญ่

กระดุมใบ (Mexican Clover ;
White Eye)

กระดุมใบ (Buttonweed, Irongrass)

6. กระดุมใบ

กระดุมใบ (Buttonweed, Irongrass) *Borreria laevis* (L.) Griseb.

วงศ์ : Rubiaceae

ลักษณะ :

- เป็นพืชล้มลุก ต้นมีขนาดเล็กสูงประมาณ 10-20 ซม.
- ลำต้นและใบมีสีเขียวใส ลำต้นเปราะหักง่าย
- ใบ เป็นใบเดี่ยว ออกจากลำต้นในลักษณะตรงข้าม ใบเป็นรูปหัวใจ ขอบใบเรียบ แผ่นใบหนาเป็นคลื่นเล็กน้อย
- ดอก ออกเป็นช่อ ตามปลายยอด ช่อดอกมีสีเขียวอ่อนหรือสีครีม พบขึ้นทั่วทุกภาคของประเทศไทย ในแปลงผัก ในสวนและตามสนามหญ้า บริเวณบ้าน ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด

6. กระดุมใบ

กระดุมใบ *Richardia scabra* L.

วงศ์ : Rubiaceae

ลักษณะ :

- ลำต้น เลื้อยขนานตามผิวดินแต่ส่วนปลายชูตั้งขึ้น แตกกิ่งก้าน มีขนปกคลุมทั่วลำต้นและกิ่ง ลำต้นแตกกิ่งก้าน สูง 7-40 ซม.
- ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปไข่หนาเรียงตัวแบบตรงข้าม มีขนาด $1-6.5 \times 0.4-2.7$ ซม. มีขนขนาดสั้นปกคลุมผิวใบทั้งด้านบนและด้านล่าง
- ช่อดอก แบบช่อกระจุก(cyme) ออกที่ปลายยอด ยาว 0.7-1.2 ซม. ดอกเป็นสีขาวทรงกรวย
- เมล็ด สีน้ำตาล ขนาด 2.5×1.8 มม.

6. กระดุมใบใหญ่

กระดุมใบใหญ่ *Spermacoce latifolia* Aubl.

วงศ์ : Rubiaceae

ลักษณะ :

- ไม้พุ่มเลื้อย อายุฤดูเดียว
- ลำต้น เป็นสี่เหลี่ยม มีปีกตามเหลี่ยมของลำต้น แตกแขนงเล็กน้อยตามลำต้นมีขนเล็กน้อย
- ใบ รูปรีหรือรูปไข่ ปลายใบแหลม ฐานใบเรียวแคบเข้าหาท่อนใบ ขอบใบระคายมือ ผิวใบด้านบนระคายมือเล็กน้อย ผิวใบด้านล่างมีขนอ่อนนุ่มปกคลุม ก้านใบสั้น
- ดอก ออกเป็นกระจุกตามซอกใบ กลีบดอกมีสีขาวหรือสีชมพู ออกดอกระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนกรกฎาคม ผลเป็นชนิดแคปซูล รูปร่างรีหรือค่อนข้างกลม เปลือกผลย่นมีขน ผลเมื่อแก่จะแตกตามยาว ภายในมีเมล็ดสีน้ำตาลรูปรี
- พบขึ้นในสวนผลไม้ แปลงผักพืชไร่ และตามที่รกร้างทั่วไป ขยายพันธุ์โดยใช้เมล็ด ใช้คลุมดินให้ชุ่มชื้น

7. ครามขน *Indigofera hirsuta* L.

ครามขน *Indigofera hirsuta* L.

วงศ์ : Papilionaceae (Leguminosae)

ลักษณะ:

- ไม้พุ่มล้มลุก อายุปีเดียว สูงได้ถึง 1.5 เมตร แตกกิ่งก้านต่ำบริเวณโคนต้น กิ่งก้านทอดเอนและมีขนสีน้ำตาลทองปกคลุมหนาแน่น
- ใบ ประกอบแบบขนนกปลายคี่ เรียงสลับ ใบย่อย 5-9 ใบ เรียงตรงข้าม รูปวงรีถึงรูปไข่กลับ ใบย่อยปลายสุด ใบกว้าง 1-2 เซนติเมตร ยาว 2.5-3.5 เซนติเมตร ใบย่อยด้านข้างกว้าง 0.7-1.5 เซนติเมตร ยาว 1.5-3 เซนติเมตร ปลายใบมนกลม โคนใบรูปลิ้ม ใบย่อยมีขนปกคลุมทั้งสองด้าน หูใบรูปสามเหลี่ยมแคบ
- ดอก ช่อกระจะ ออกที่ซอกใบและปลายกิ่ง ออกเป็นช่อแน่น ตั้งขึ้น ยาว 10-20 เซนติเมตร กลีบดอกรูปดอกถั่ว มีขนนุ่มด้านนอก ดอกสีส้มแกมชมพู ขนาด 4-6 มิลลิเมตร กลีบดอก 5 กลีบ กลีบบนรูปไข่กลับ ด้านนอกมีขน กลีบข้างรูปขอบขนาน กลีบคู่ล่างเชื่อมกันคล้ายรูปท้องเรือ ก้านดอกย่อยยาวราว 1 มิลลิเมตร เกสรเพศผู้ 10 อัน รังไข่เกลี้ยง กลีบเลี้ยงด้านนอกมีขนสีน้ำตาล ยาว 4 มิลลิเมตร ใบประดับเรียวยาว ยาว 25 มิลลิเมตร หลุดร่วงง่าย
- ผล เป็นฝัก รูปทรงกระบอก กว้าง 2 มิลลิเมตร ยาว 1.5-2 เซนติเมตร มีขนสีน้ำตาลทองหนาแน่น ปลายมีติ่งยาวแหลม ผลแก่แล้วแตก
- เมล็ด รูปกรวย สีน้ำตาล มี 6-9 เมล็ด พบตามทุ่งหญ้าที่เปิดโล่ง หรือพื้นที่ชุ่มชื้นริมทาง ที่ระดับความสูงได้ถึง 1,500 เมตร ออกดอกช่วงเดือนสิงหาคม ถึงตุลาคม

7. ครามขน

8. ถั่วลิสงนา *Alysicarpus vaginalis* (L.) Dc.

ถั่วลิสงนา *Alysicarpus vaginalis* (Linn.) DC.

วงศ์ : Papilionaceae (Leguminosae)

ลักษณะ:

- เป็นพืชล้มลุกอายุ 1-2 ปี ถั่วลิสงนาเป็นพืชที่มีความผันแปรทางพันธุกรรมมาก ลำต้น ตั้งตรง (erect) หรือเจริญขึ้นไปในแบบเป็นเส้นโค้งจากแนวราบก่อน เล็กน้อยแล้วจึงค่อยๆ ตั้งตรง (ascending) มีกิ่งก้านสาขามาก สูง 40-120 ซม. เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 3.5-4.5 มม. ลำต้นมีขนนุ่มปกคลุมปานกลาง กลุ่มลำต้น ตั้งตรง ขนาดใบกว้าง 2.5-3.3 ซม. ยาว 3.9-4.5 ซม. ก้านใบยาว 1.0-1.3 ซม.
- ถั่วลิสงนาบางกลุ่มลำต้นจะเจริญแผ่คลุมดิน (spreading หรือ prostrate) แตกกิ่งก้านสาขามาก เลื้อยคลุมดินยาว 30-100 ซม. กิ่งเล็กๆ มีขนสั้นๆ ปกคลุม เส้นผ่านศูนย์กลางลำต้น 1.5-2.6 มม. ใบกว้าง 1.0-1.2 ซม. ยาว 1.0-2.4 ซม. ก้านใบยาว 0.6-0.9 ซม.
- ความแตกต่างของทั้งสองกลุ่มอยู่ที่ใบ เช่น รูปกลม (globose) รูปไข่ (ovate) รูปรี (elliptic) รูปขอบขนาน (oblong) รูปขอบขนานแกมไข่ (ovate-oblong) จนถึงรูปหอก (lanceolate) ทุใบเป็นแผ่นบางใส
- ช่อดอก แบบช่อกระจจะ (raceme) ออกดอกตรงซอกใบหรือยอด กลีบดอกสีม่วง สีแดง สีแดงแกมชมพูถึงสีขาวแกมน้ำตาล หรือสีขาวแกมชมพูอมส้ม
- ฝัก รูปทรงกระบอก มีรอยคอดและหักได้เป็นข้อๆ ละ 1 เมล็ด ฝักแก่จะแตกออก ออกดอกและติดเมล็ดช่วงเดือนกันยายน-ธันวาคม

THANK YOU

